

PROSVETA
THE ENLIGHTENMENT
GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE
JEDNOTE
Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Naročnina za Združene države (raven Chicago) in Kanado \$6.00 na leto, \$3.00 za pol leta, \$1.50 za četrt leta; za Chicago in okolice Cook Co., \$7.50 za celo leto, \$3.75 za pol leta; za inozemstvo \$9.00. Subscriptions rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year, Chicago and Cook County \$7.50 per year, foreign countries \$9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru.—Rokopisi dopisov in nenaročenih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil pošiljino.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:
PROSVETA
2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

Arsenal demokracije na pragu Rusije

Ameriški poročevalec Gault MacGowan je pred kratkim poslal iz Kaira zanimivo poročilo (med drugimi ga je objavil tudi Chicago Sun), ki v novih podrobnostih osvetljuje delovanje ameriškega "lend-lease", katerega je predsednik Roosevelt krstil za arsenal demokracije vsega sveta. V tem poročilu se "lend-lease" tiče Rusije.

Poročevalec je obiskal Iran (novo ime Perzije) in tam si je ogledal veliko skladišče bojne opreme, katera prihaja tja iz Amerike in katero odvažajo ruski vlaki in pilotje v Sovjetsko unijo. Ta "terminal" je v puščavi ob Perzijskem zalivu. Ameriški parniki, ki dovažajo opremo za Ruso, jo izloče ob zalivu na suho in tamkaj je na stotine in tisoče ruskega moštva, ki nakladajo stoterne tanke, avte, truke, bojna letala, topove, strojnice, zaboje s strelivom in drugo blago v vlake, ki brzo odhajajo dan in po v Rusijo, kajti velika sovjetska zimska ofenziva nujno potrebuje te stvari.

Puščava je daleč naokoli posejana z novimi poslopji, hišicami, hangarji in drugimi stavbami, v katerih začasno bivajo ruski delavci in kjer ameriško blago čaka na odvoz v Rusijo. Ruski častniki nadzorujejo delo in ruske straže okoli skladišč se menjajo vsak čas.

Ameriška bojna letala prihajajo tja razložena in brez znakov. Tamkaj jih zlože skupaj, narišejo nanje z barvo ruske znake, na primer rdečo zvezdo, in ko je vse končano, jih ruski pilotje poženejo v zrak in odlete z njimi morda naravnost na rusko fronto. Ogromni avtotruki odvažajo avte in manjše truke, zaboje z municijo itd. "Terminal", kjer se vse to vrši, obsega 2000 štirjakihi akrov.

Ruskemu moštvu pomaga ameriško moštvo, izurjeni mehaniki v vojaški uniformi, ki skrbijo, da je oprema izložena z ladij v redu in prav tako zložena odhaja v redu na sever. Rusi potrebujejo instrukcije v marširanju, ker ne morejo poznati detajlov ameriške mehanične produkcije in ameriški strokovnjaki so na mestu, da dajejo vse potrebne instrukcije. Ameriški pilotje so tamkaj, ki spremljajo ruske pilote na rednih poletih v Teheran ali do ruske meje. Dobesedno se lahko reče, da karavana prometa od "terminala" do Rusije po železnici, cesti in zraku teče neprestano noč in dan v dveh vrstah sem in tja: prazna in polna.

Ameriški častnik je povedal poročevalcu, da je bil v zadnji polovici preteklega leta promet iz Amerike v "terminal" ob Perzijskem zalivu hitrejši, kakor pa promet, ki ga vodijo Rusi od tamkaj v Rusijo; to se pravi, da Rusi ne premorejo toliko vagonov, avtotrukov in pilotov, da bi lahko sproti odpeljali vse, kar prihaja na ameriških ladjah. Ogromna zaloga opreme čaka nakopičena v "terminalu."

MacGowan je že prej čital uradna poročila o "lendleasni" pošiljavih tisočih letal, tankov, trukov, "jeepov", topov itd. iz Amerike v Rusijo, ampak kdor le čita takšna poročila na papirju, lahko skomigne z ramo in si misli: Morda je, morda pa ni... MacGowan je tudi lahko dvomil—dokler ni videl "terminala" ob Perzijskem zalivu. Ko je videl ogromne zaloge in neprestane prometne karavane na lastne oči, ni bilo več nobenega dvoma pri njem. Uradna poročila ameriškega "lendleasnega" administratorja se ne lažejo!

Zmaga Združenih narodov je na pohodu. Zmaga koraka bližje in bližje... Nikjer ni to tako očitno, kakor v "terminalu" ob Perzijskem zalivu, na odprtem prostoru puščave, ki se odraža od jasne perzijskega ozračja, kjer je danes kolosalno mraviščiše človeških bitij, ki vrve sem in tja, dan in noč, prejemajoč zaloge bojne opreme iz Amerike in odpošiljajoč te zaloge na zmagovito rusko fronto.

V resnici je tamkaj, na pragu stranskih vrat v Evropo in glavnih vrat v Rusijo—največja podružnica ameriškega arsenala demokracije.—L. M.

Velika kampanja ameriških zadrug

Ameriške zadruge, konzumne in produktivne, so z novim letom strnile vse svoje sile za veliko kampanjo v letu 1944, ki se zaključuje s stoletnico svetovnega kooperativnega gibanja. Namen te kampanje je organiziranje novih kooperativ in pridobivanje novih članov za stare podružnice.

Kako mogoče se je razmahnilo kooperativno gibanje v Združenih državah v zadnjih letih, je pred dnevi popričal A. V. Alexander, minister angleške bojne mornarice, ki je v imenu angleških kooperativ po radiu iz Londona uradno pozdravil ameriške rekoč: "Če bodo ameriške zadruge napredovale s sedanjim tempom, bodo kmalu prekostile naše v Angliji."

Alexander je star zadrugar iz Glasgowa. Ko je Churchill leta 1940 reorganiziral angleško vlado, je hotel imeti v kabinetu tudi predstavnika angleških zadrug in povabil je Alexandra, ki je sprejel portfelj mornarice. Alexander je v svojem pozdravnem govoru rekel, da Anglija ima danes 10.000 zadrugnih prodajalnic, 250 zadrugnih tovarnih, 50 velikih zadrugnih bank in devet milijonov družin v kooperativah, ki so imele lani milijardo in 200 milijonov dolarjev prometa. Amerika s svojim ogromnim poljem lahko prekositi zadrugarstvo v Angliji v nekaj letih.

"Kooperativno so igranje ekonomske demokracije," je rekel Alexander. "Sto let delovanja zadrug znači največjo mirno revolucijo v zgodovini. Zadruge so dale malemu človeku način, da lahko kontrolira svoj obstanek. Zadruge služijo polovici družin v Angliji. Za podporo vlade ne vprašajo, plačujejo vse svoje davke in obratujejo po principu demokracije v gospodarstvu."

Sleherina gornja beseda je prava resnica. Vse to velja tudi za ameriške zadruge. Naprej v letalnji veliki kampanji za razrast ameriškega kooperativizma do zadnjega mesta!—L. M.

Glasovi iz naselbin

Nekoliko odgovorov kritikom

Cleveland.—V tem dopisu bom nekoliko odgovoril prijatelju Klunu iz mrzle Minnekote, ki me je prijel v Prosveti z dne 15. dec. radi moje kritike stališča urednika Prosvete glede Rusije in partizanov. Frank je priden delavec za SNPJ in bil je več let tajnik društva "110 in tudi že večkrat delegat. Poznavam ga že dolgo. Ko sem bil leta 1919 na agitaciji v Minnesoti, je bil po Chisholmu tudi moj spremljevalec in dobro sva napravila. Takrat sem tudi prenočeval v njegovi hiši. Torej sva dobra prijatelja.

Ali tvoj dopis me je močno razkačel, Frank, ampak upam, da počasi se bomo že sporazumeli. Pišeš, kdo ne bi bil vesel ruskih zmag in prav tako uspehov partizanov, kar vse pomaga k čim hitrejši zmagi zaveznikov. Saj to je tisto. Če smo vsi "veseli" teh uspehov, zakaj se pa kvasamo? Tukaj ne gre radi kakih oseb, marveč radi smernic Prosvete. Če smo vsi veseli teh uspehov ruskih armad in partizanov, torej tudi želimo, da ima delavski list lepo besedo zanje. Ampak Prosveta je že pred letom dni pisala o partizanih kot o najslabših ljudeh.

Odklanjam to zavijanje, da pišem direktno ali indirektno za komunizem. V mojih dopisih niste nikjer tega videli. Simpatiziram pa z Rusijo kot z našo zaveznico, kar je dolžnost tudi vsakega Slovana. In tako tudi glede partizanov, pa naj jih vodi kdorkoli hoče, samo da je iskren in hraber. In v tej deželi imamo še toliko svobode, da lahko javno povemo svoje mislije-nje.

Frank, ti praviš, da oni clevelandski dopisniki in zastopniki, ki se spotikamo nad urednikom, nismo nič več kot ostali člani jednote in zato naj nam urednik ne daje posebne pozornosti. Saj nisem nikjer rekel, da smo kaj več kot drugi člani. Kot zastopnik Prosvete obiskujem naročnike dan za dnem, leto za letom. In ako se veliko naročnikov pritožuje proti pisanju in kadar je tega le preveč, bo zastopnik morda vendar sporičil to uredniku. In če to nič ne pomaga, se bo obrnil pa drugam.

Pišeš, zakaj tisti nezadovoljneži sami ne pišejo. Se strinjam in jim tako tudi sam povem, da "kikanje" pri meni nič ne pomaga, marveč naj sami pišejo, čeprav samo na kratko.

Kot sem že zadnjič omenil, sem se moral z mnogimi naročniki pripraviti ali debatirati v rusko-finski vojni radi tistih pristranskih poročil. Urednik se je takrat izgovarjal, da mora priobčiti taka poročila, kakršna so. Takrat je bila Rusija osvobojena. In kje je danes Finska? Mar ni zaveznica Hitlerjeve Nemčije? Takrat so pisali, da je rdeča armada dobra le za paradiranje na Rdečem trgu v Moskvi, sedaj pa vidimo, česa je zmogla ta armada.

Tega ne pišem s stališča kakšnega komunizma. Saj tudi milijone drugih ne simpatizira z Rusijo radi komunizma, marveč radi njenega hrabrega odpora proti nacističnim hordam. Partizani pa so naša slovenska ali slovanaka kri in obenem tudi

veliki reveži. Mislim tudi, da se Slovenci in Slovani sploh lahko zanesemo na Rusijo za pomoč in dobro besedo.

Trdim in bom trdil, da se lahko zanesemo na predsednika Roosevelta in nekatere člane njegovega kabineta, nikakor se pa ne moremo zanašati na ameriški ali angleški kapitalizem, in lorde. Mogoče je angleški zunanji minister Eden bolj prijateljski napram Slovanom. Mogoče...

Ti, Frank, pa odklanjaš vse te moje trditve. Prav čudno se mi zdi. No, mi še zmiraj ostane v tej deželi kot dobri državljan in se bomo že na kak način pobotali, da bo šla naša stvar spet naprej po starem tiru. Stari bojevniki se ne ustrašijo in ne vržejo puške v koružo. In ako urednik Molek in več drugih poudarja, da on že v kaj dela, pravim, da tudi jaz nekaj vem in vedo tudi drugi, kaj pišejo ali delajo. Vsaj zase vem, da sem že precej storil za Prosveto in jednoto in radi tega sem upravičen toliko kot kdo drugi, da se tu pa tam oglašim. Moj asessment in asessment moje družine je bil še vedno točno plačan, tudi v najhujši depresiji.

Kar se tiče splošnega glasovanja glede tega vprašanja, ne silim in tudi preveč ne želim. Pa tudi bojim se ga ne. Bi potem vsaj vedeli, kje je večina, čeprav pravite, da smo le nekateri, ki se ne strinjamo z urednikovimi smernicami. Ako bi šli z mano ali s kom drugim okrog naročnikov po Clevelandu in menda tudi drugod po mestih, pa bi videli in slišali "kikanje". Samo pisati nečemo.

Toliko, Frank, o tvojem dopisu. Piši mi, toda ne tako, da bi se kregala. (Moj naslov je: 14214 Westropp Ave., Cleveland 10, Ohio.)

Enako velja tudi "Big Tonyju" Tomiču iz Oaklanda, Cal., ki tudi pravi, da se ne strinja z menoj. Obenem pa pravi, da sem "fin dečko". Saprabolit, to je že nekaj! Tony, zakaj pa nisi citiral mojih dopisov in povedal, s katero točko se ne strinjaš? Jaz dvomim, da si pazno prečital moje kritične dopise, ampak si kar tako enostavno zapisal. Ampak to ne gre tako. Tudi vedi, da me nihče ne šunta. Lahko mi pišeš osebno kot že večkrat prej. Saj veš, da sva ne razdružljiva prijatelja.

Tony, rad bi se še enkrat znašel tam v vaši zlati Californiji in v tvoji kleti, da bi se res naskrta tistega "močnega vina", kot pravi brat Molek. Toliko časa bi ga srkala, da bi prišla tvoja boljša polovica z metlo in naju oba nagnala. Potem bi šla pa kam drugam žngat, na primer tja na tisti "kranjski hribček". Seveda bi ti vzel s sabo tudi koncertino. Kot na božični kartici, katero sva vama poslala z mojo Cilko, tako vama tudi sedaj želim najboljše srečo v letu 1944.

Saj veš, da smo lani imeli velik načrt, ko je bil moj sin pri vojakih v Californiji. Mislili smo ga obiskati in obenem bi obiskali tudi druge. Ampak zdaj, ko je šel Stanley čez morje, je ta načrt padel v vodo. Pa pozdrav, Tony!

Anton Jančevič.

O kanigalilejcu

Butte, Mont.—To pišem prvi dan novega leta in ker je praznik, ne bo Prosvete. In ker nimam kaj čitati, bom pa nekaj napisal za kratek čas. Samo ne vem, kje bi začel.

Kot rudar delam v rudniku. In ker mora človek težko delati, mora imeti tudi nekoliko domačega okrepčila, nekoliko kalifornijčana. Vsako leto je bilo tako, samo letos me je malo prehitelo, da sem zamudil. Ko je prišlo prvo grozde na trg, sem odlašal in rekel, da bom pa drugega dobil. Ali drugega ni bilo, čeprav je bilo letos zelo drago—\$200 tona. Nič zato, sem si mislil, ga bom vzel pa samo pol tone in potem napravil tako kot pravi sv. pismo, da je napravil Kristus v Kanji Galileji. Ampak ne samo on, marveč nekateri ga tudi tukaj posnemajo in računajo \$1.25 za steklenico.

Tako sem letos ostal brez kapljice, kar bo malo prehudu zame, ker sem mu vajen. Imel sem ga vsako leto do poletja. Nekoč sem povabil prijatelja na čašo vina. Ko mu ga dam, pravi, hm, to je pa res dobro. Vpraša me, kako ga imenujem. Povem, da kalifornijčana. On pa odvrne, da ga imenuje kanigalilejca. Potem mi pove, da z vinom napravi tako kot so v Kanji Galileji, samo da več napravi pri njem. Well, biznis je biznis.

Anton Zugel.

O boleznih in drugem

Detroit.—Najbolj sem si želela dneva 11. dec., ko je našo naselbino obiskal Louis Adamič. Toda kakor nalašč me je položila "flu" in zdravnik me je obso-dil štiri dni v postelji in teden dni v hiši. Kot predsednica gospodinjstkega kluba SDD sem premišljevala: 300 vstopnic je bilo naročenih v jednotini tiskarni za večerjo in mogoče so vse prodane, jaz pa do sedaj nisem naredila še nič drugega kot preskrbela \$38 pointov za meso. Kaj sedaj?

Pokličem Mary Rant, ki je še bolj sposobna kot jaz, če bi ona prevzela kuhinjo. Dasi je bila tudi sama bolna, je spoznala potrebo in prevzela. Torej s ko-operacijo drugih pridnih delavk je bil dosežen najboljši uspeh, zakar vsem članicam najlepša hvala. Meni bi bilo zelo hudo, če bi morala kake besede pozirati.

Ko priteče teden dni moje bolezn, me pokliče članica gospodinjstkega kluba, da je umrla Josephina Hren. Naš gospodinjstki klub mora poskrbeti, da ji izkažemo zadnjo čast. Sklicemo skupno sejo z društvom 518 SNPJ, čijega članica je bila po-zdržitelj jednote in SSPZ. Ker so moški zdaj tako zaposleni pri tako važnem delu, da se ne morejo dosti udeležiti tukaj ali tam, smo za pogrebne izvolili članice št. 518 in gospodinjstkega kluba. Članice so se tudi prostovoljno prijavile, da so pri njej čule, kar je zopet dokaz kooperacije.

Kot rečeno, je sestra Josephine Hren prej spadala k Svobodomi-selni zvezi, zdaj pa k SNPJ. Bila je zelo aktivna pri gospodinj-skem klubu in veliko delala za Slovenski delavski dom do par let nazaj. Ko je naš klub praznoval desetletnico, je podarila vrstan. Nobene seje ni zamudila in nikdar se ni odrekla delu. Tudi pri društvu je bila vedno pripravljena pomagati v kuhinji pri vsaki priredbi. Časten ji spomin!

Čitatelji Prosvete zelo pogrešamo "Izkušnje starega naseljen-

Ameriški vojaki v Italiji odpirajo zavoj z božičnimi darili.

ca". Tudi jaz bi želela, da bi ti sta povest izšla v brošuri in tudi v angleščini bi bilo dobro. Le prekratka je bila. Tudi jaz sem že mislila opisati Bučko na Dolenskem, ampak sem si mislila, da bi tisto ne zanimalo druge kot Bučkane. Toda naj se še malo povrnem.

Ker se nisem mogla udeležiti Adamičeve večerje, sem pa poskušala nekaj nabrati za Sansa. Darovali so: John Lamuth \$10; po \$5 Jack Turk in Fani Poto-kar; po \$2 John Mezgec; po \$1 Jack Kapel, Frank Baloh, Frank Ramiak, Joe Hren in Battiste Da Corte. Zadnji je Italijan, kateremu sem povedala, da ta organizacija podpira Tita. Vsem hvala.

Pri gospodinjstskem klubu SDD bomo 14. januarja imele sejo in volitve novega odbora. Pridite vse. Izvoljena bo tista, ki bo dobila večino.

Prav lepa hvala vsem prijateljem za sezonska voščila. Tudi "Big Tony" mi jih je poslal. Vse sem si zabeležila in bom skušala vrtniti. Tonetu bom pa jaslice poslala; če me zopet ne bo zagrabil "flu" kot zadnjič. Pozdrav vsem čitateljem, posebno pa staremu naseljencu za njegovo povest in želimo, da bi se še pokazal v javnosti. (Moj naslov je: 14214 Westropp Ave., Cleveland 10, Ohio.)

Antonia Lociškar, 518.

O povesti starega naseljenca

Hermiston, Pa.—Kaj mislite, čitatelji, o povesti starega naseljenca—kakšne vtise ste dobili? Jaz sem dobil vtis, da je to prava drama v štirih dejanjih. Sreča in nesreča, žalost in veselje. Ako bo šel ta spis našega pionirja kar tako mimo nas v pozabnost, objavljen samo v Prosveti, potem rečem, da nismo vredni, da se pristejvamo k naprednim narodom.

Ta spis starega naseljenca je prinesel na površje marsikaj, kar se nam prej še sanjalo ni. Tudi ne bom pretiraval, če rečem, da nam je podal jasno sliko od svoje mladosti do visoke starosti. Takega spisa Prosveta ni še nikoli prej prinesla. Prav zato bi vas vprašal, če ste zato, da se ta spis priobči v angleški sekciji Prosvete v prevodu, tako da bodo tudi naši otroci vedeli, kaj je prestal ta mož iz Be-le Krajine. Prosveta bi potem dobila še večji ugled in tudi mladina bi se bolj zanimala zanj. Če mi tega ne storimo, potem se nam ni treba pristejvati k naprednim ljudem.

Mogoče bi si potem marsikak-

šno deklet zabilo v glavo kot si je njegova Rožica, ki je morala biti v resnici več kot Rožica ljubečega srca, ki ga je ljubila in spoštovala do konca svojih dni. Živela je kot prepelica v tisti kajžici, ki sta jo zgradila njena starša zanju, da bi živela v nji kot angelja v raju. Usoda pa ju je dejansko razdvojila, toda ne v duhu. In tako jima vsa čast, ker sta se tako trdno zvezala, da ju ni razdružila niti roka zlobnega človeka. Torej če imamo prostor za vse drugo v Prosveti, imejmo ga še za angleški prevod te povesti, da bo tudi naša mladina vedela, kako smo bežali z rojstne grude s trebuhom za kruhom v tuji svet. Od teh je bil eden srečen, tisoč pa ne-srečnih radi krivičnih razmer te človeške civilizacije.

Staro leto je zatnilo in nastopilo novo z veselo novico, da bo letos konec vojne vsaj v Evropi. Da bi le bilo tako, da bi zopet enkrat v miru živeli kot še nikdar prej. Tako so nam ozna-njevali preroki po radiu. Enkrat bo že konec tudi te morije in razdejevanja, če ne prej, pa takrat, ko bo enemu ali druge-mu kruha zmajnkalo. In takrat bodo rekli, da je že dovolj gor-ju od naše strani. In tako se bo-mo zopet prebudili na novo in zatrpelati drug drugemu, da je že tako moralo biti in nič druga-če.

Za praznike sem bil iznena-den od obiskovalcev. Dne 2. jan. je prišel k meni moj svak Louis Vodopivec z družino iz McKees-portsa. S sabo sta pripeljala tudi Louisa Ovniko iz Meadow Land-sa, ki je prišel k njima in potem je hotel še mene videti. On je doma blizu mene v starem kraju in prvič sva se videla leta 1912, zdaj pa drugič. Imela sva si veliko povedati. Saj veste, da se v 32 letih nabere veliko novic, dobrih in slabih.

Lojze je še zmiraj fajn dečko in sem bil v resnici vesel njegovega obiska. Rekel je, da bere Prosveto in moje dopise. Vidite, tako si človek nekaj na-praska v javnosti, da te spozna ta ali drugi. Tako se zblizamo in spoznamo, drugače bi se pa nikoli ne znašli v tem križavem svetu.

Lojze mi je povedal še za več drugih, kje so in tudi objubil, da me pridejo pogledat. Torej le pridite, toda prej mi pošljite dopisnico, da bom gotovo doma. Upam, Lojze, da boš objublo držal in potem se bomo še kaj več pogovorili.

Neki rojak mi je pa pravil o praznikih, da me bodo prišli pogledat John Uršič, Frank Hribič in Anton Klemene iz Bessemer-ja—prva dva sta iz Hutchesona. Vsi dobrodošli. Ampak Toneta, mojega starega prijatelja se težko kam dobi. No, to bomo že takrat videli, ko boste prišli—pa ne, pridem enkrat pa jaz k vam. Tudi on ima sinove v vojni kot nas več drugih. Zdjaj na starost se moramo pa sami ubijati za žive in mrtve, ako hoče-mo živeti pod tem delavskim čarterjem ničle.

Frank Pink.

Popravek

Detroit.—V mojem zadnjem poročilu o prispevkih in prispevateljih za pomožno akcijo je bilo več pomet. Pevski zbor Svobode (dobidek od veselice) je prispeval \$15.72—ne \$15, dobi-talje na 3. strani.

Pismo iz Londona

(izvirno poročilo Prosveti)

18. decembra 1943.

Če Nemci slišijo poročila o harkovskem procesu, se jim mora obrniti pamet, če jo imajo še kaj in če je še zmožna spreobrnitve. Raznim Rainerjem, Kutscheram, Zimmermannom se morajo ježiti lasje in polivati jih mora kurja polt. Več kot deset let so verovali, da smejo delati vse v imenu svojega Fuehrerja. Ni ga bilo greha ali zločina, ki bi ne ostal nezakazan, če ga je dovolil Fuehrer. Zdaj pa pridejo vesti, da ruski sodniki obsojajo v smrt in obesa vojne zločince, ker imajo na vesti nekaj življenj ruskih otrok in žena. Da to pomeni, da bodo viseli oni, ki so odgovorni za streljanje slovenskih talcev, za ubijanje kragujevaških žrtve? Da bodo viseli oni, ki so vozili po evropskih deželah črne vozove, kamor so nagnali stotine nedolžnih in jih pomorili s plinom?

Nemci morajo začeti premišljevat o tem, da vse zmaže in Fuehrer ne pomeni nič pred navadno, mednarodno in od pametivekovo staro "pravico". Izmed ruševin Harkova je vstala zaničevana in zasmehovana pravica in spregovorila s slabotnim glasom, "da morajo biti kaznovani štirje krivi". Čeprav se bobnijo topovi in eksplodirajo bombe z oglušujočim ropotom, so se ljudstva sveta obrnila proti Harkovu in prislusnili glasu, ki je prišel od tam. Štiri življenja več ali manj, kaj pomenijo v času strašne vojne, ko padajo vsak dan tisoči? In vendar — svet se je ozrl na prizor, ki je vreden človeškega zanimanja. Ruska Pravda piše: "Sodišče v Harkovu je velikankega pomena. Ono je izraz zmagovalne pravice. Ono je dokaz, da razbojniško preziranje za mednarodno priznano pravo ne bo ostalo nezakazano; da je sila na svetu, ki bo napravila konec fašističnemu gnezdju v Evropi in ki bo privedla ljudi nazaj v varnost."

Rusi, govore svetu s harkovskim procesom, da je tudi v času vojne, v času najstrašnejše vojne prostora na svetu za pravico, ki je ni mogoče pregnati iz življenja, dokler živi še nekaj poštenih ljudi. Govorijo svetu, da vojna iz njih ni napravila barbarov. Da ne streljajo in obežajo ljudi, dokler jih ne spoznajo, za krive po vseh predpisih kazenskega prava. Z nemškimi zločinci ravna kot z zločinci, ne kakor so Nemci ravnali z ruskimi civilnim prebivalstvom: kot z živino, z okuženo živino, ki jo je treba spraviti s poti kolikor mogoče hitro in najenostavnejše.

Zato je tako ogromne važnosti, da se drže vseh starodavnih in mednarodno priznanih pravil kazenskega prava. Več kot dva tisoč let so stara pravila, da mora razprava biti javna, da mora obtoženi imeti pravico zaupanja, da mora obsodba slediti spoznanju za krivega in šele obsodbi sledi kazen. Razprava je vršila v gledališču v Harkovu ob prisotnosti toliko ljudi, da kolikor je bilo prostora, glavni ruski juristi so bili na spopolno obtožencem. Na področju zasliševanja priče je bilo postavljeno dejansko stanje činov. Obtoženci so priznali dejanja in jih motivirali. Nemški sodniki so jih proglasili krive in izrekli za nje smrtno kazen na vesolju.

Med Bogom in ljudmi bi imele ruske vojaške oblasti pravice, da postrele nemške zločince s razpravo in brez sodbe. To je; nemški zločinci so bili v roke Rusov v nemških vojaških uniformah z vsemi oznakami na prsih. Imeli so črta in odgovorna mesta v zaščitni pokrajini, kjer so bili izvršeni zločini nad nedolžnim prebivalstvom. Vsa ta dejstva so dovolj, da dajejo Rusom pravico, da postrele ujetne zločince brez besed. Ali čez deset, dvajset let? Svet bi začel govoriti, da so pomorili toliko Rusov, Rusi pa potem toliko Nemcev; njihovi računi so poravnani, nič nima nikdo nikomur očiti.

Sodišče v Harkovem je postavilo za vse večne čase v zapisnik, da so ti in ti Nemci pomo-

lili toliko in toliko nedolžnih ljudi — stotine otrok med njimi — da so to javno priznali pred sodiščem, da so bili potem za to zločinstvo kaznovani z vesoljem. Ruski sodniki so postavili pravilo, da je tudi sredi vojne treba spoštovati zakone, ki samo oblastem dajejo pravico nad življenjem in smrtjo ljudi, prijateljev in sovražnikov. Nemci se morajo naučiti, da vojna in sovraštvo in maščevanje ne daje pravice do pobijanja ljudi vse vprek.

Nemci se morajo naučiti, da so višji zakoni na svetu, kakor njihov Fuehrer, njihova Nemčija-domovina, njihova vojna. Vse to lahko propade, ali vseobča pravica bo stala, ki ji ne morejo ubežati. Naj bo vojna še tako dobičkanosno podjetje po njihovem mnenju, izgovor za vojno jih ne more opravičiti v očeh mrtvih otrok, ki stekleno zro na tebe s platna, ki so ga posneli na harkovskih ulicah, ko se je vrnila na nje ruska armada. Skupni grobovi, kamor so Nemci zmetali na stotine nedolžnih žrtve, večih le na pol mrtvih, se ne dajo opravičiti z ničemer, prav ničemer.

Proces v Harkovu ni le ogromnega pomena kot zaključno poglavje enega dela, majhnega dela, nacijskega zverinstva. Proces v Harkovu je važen kot začetno poglavje nove dobe, dobe, ko bodo računali med nasprotniki pri poravnani in ko bo treba misliti na strpno in skupno življenje med ljudmi. Začetek tega mora biti pravica, ne maščevanje in sovraštvo.

Dolenjka.

Glasovi iz naselbin

(Nadaljevanje z 2. strani)

Ček od prodaje listkov je znašal \$17.25 — ne \$17. Izpuščeni so bili sledeči: Rudi Potočnik, ki je prispeval \$10, Josephine Butala \$3.30, Anton Anžiček \$2, Anna Travnik \$2, Frank Ramšak \$5c. Katherine Kern je prispevala 25c — ne 25c. Pri imenih pa so bile sledeče pomote: Louis in Jennie Urban — ne Urbas, Mary Potočnik — ne Poličnik, John Miller — ne Willer, Martin Yanschitz — ne Math Zaschitz, Joe Viscek — ne Vescek, Frances Kapel — ne France, J. in A. Sonc (?) — ne Sinc, Max Korosec — ne Mat, Joseph in Rose Furbas — ne Urbas. (Dvanajst pomot je "originalnih", pet pa naših ali tiskarskih — ured.)

Katherine Krains.

Popravek

Imperial, Pa. — V mojem dopisu z dne 29. dec. je bila mala pomota. Glasiti bi se moralo, da je bil moj sin Joseph rojen leta 1922, ne 1921, ker premogarska stavka je bila 1922.

Anna Gorenc.

Nekoliko komentarja

Prošlo soboto zvečer smo imeli v dvorani SNP dokaj uspešen shod pod vodstvom chikaških postojank Sansa. Udeležba je bila dobra (polna dvorana), kljub zelo slabemu vremenu — imeli smo ledene ceste. Kolekta je znašala okrog \$490 — točne številke bodo drugi podali. To je že lepa vsota, in tudi v točilnici je bil dober promet. Zaključili smo ob štirih zjutraj, ko nam je zmanjkalo pevskega repertoarja.

Poleg več govornikov sta nastopila pevska zborja Prešeren in Ženske zveze, kakor tudi znani Plutovi trojčki s svojimi kitarami in sestri Možina ter njun brat. Glavna govornika sta bila Louis Adamič, ki je govoril v obeh jezikih, in Etbin Kristan. Slednji, dasi je bil utrujen, je zopet odprl svojo veliko poetično dušo in jo izlil v prelesto lepem in človeka dvigajočem govoru, kakršnega je zmožen le on sam — 77-letni Etbin Kristan. Vincent Cainkar, ki je predsedoval, je izrazil čustvo vseh poslušalcev, ko je v zahvalo Kristanu rekel, da more tako lep govor napraviti le človek s tako veliko plemenito in čisto dušo kot je Kristanova in da želi, da bi Kristan dočkal še onega velikega dneva, ko bo slovenski

narod v starem kraju res svoboden.

Adamič je takoj v začetku svojega govora dejal, da se bo v glavnem omejil na prečitane zgodovinske govore, ki ga je imel pred svojimi herojskimi tovariši in tovarišicami Josip Vidmar, vodja osvobodilne fronte v Sloveniji lani meseca aprila ob drugi obletnici ustanovitve osvobodilnega gibanja. Dejal je, da tako velikega in pomembnega govora še ni čital v nobenem jeziku in da ga je prejel iz starega kraja pred nekaj tedni. (Zdi se mi, da je ta Vidmarjev govor dal ihsiracije tudi Kristanu za svoje poetično krasne besede.)

Ta Vidmarjev govor je res nekaj tako veličastnega, da se lahko primerja z največjimi dokumenti v zgodovini vseh narodov. Na svoj način je za slovenski narod prav tako velik dokument kot je ameriška Deklaracija neodvisnosti izpod peresa nesmrtnega Thomasa Jeffersona. Oba dokumenta imata iste težnje in cilje, oba prešnja isti borbeni duh, svobodoljubje in demokratična usmerjenost. Ozadje obeh dokumentov se sicer skoraj ne more primerjati, kajti položaj slovenskega naroda se ne more primerjati s položajem ameriških kolonistov leta 1776.

Angleška nadvlada tukaj je bila seveda groba, surova, provokativna, izkoriščevalska (to da ne tako kot je že nad 150 let v Indiji), vseeno so pa kolonisti lahko vsaj dihal v odprto nastopalni proti angleški oblasti. Proti nji so revoltirali in proglasili svojo neodvisnost največ radi tega, ker je ovirala njih gospodarski razvoj in razmah. Slovenski narod pa je bil po okupaciji s strani nemško-italijanskega nacifašizma odprto obsoben — SMRT! Torej vse nekaj drugega kot je bil položaj ameriških kolonistov leta 1776.

Josip Vidmar je v tem svojem govoru zajel vso veličino te neprimerne borbe za pravico vseh jugoslovanskih narodov in posebnost slovenskega do življenja, samobitnosti in svobode. Iz govora razvidimo obupni položaj, v katerem se je znašel slovenski narod po nasilni okupaciji z odprto obsodbo na pogin; v duhu vidimo zbiranje "hostarjev" in partizanov, nastajanje osvobodilne fronte, združanje vseh antirežimskih strank in skupin pod geslom: "Svoboda narodu, pogin fašizmu!" Vidimo tudi, kako je prišlo do tega združenja na iniciativo podtalne komunistične organizacije, ki je bila trenirana za prav tak slučaj in torej edina zmožna, da je dala podvig možnostim za organiziranje smotnega, discipliniranega, načelnega in tudi demokratično orientiranega borbene gibanja, ki ga danes poznamo kot osvobodilno fronto ali partizane.

Mednarodno komunistično gi-

banje ima na sebi dosti grehov ne samo pri razbijanju in razdvajanju delavskega gibanja, posebno socialističnega in unijskega, ampak tudi pri teptanju vseh etičnih principov in uvažanju moralne korupiranosti na levi. Tako je pri njih veljalo machievalijsko ali jezuitsko pravilo, da namen posvečuje sredstva — to geslo še vedno velja pri komunistih v Ameriki in še marsikje drugje. Tako na primer oblatijo vsakega tudi z najbolj smrdljivim blatom potvarjanj in neresnice, kdor ne trobi v njih rog ali postane odpadnik. Socialistično gibanje je na drugi strani vedno odklanjalo to jezuitsko pravilo, kajti z nepoštenimi sredstvi ne morete priti do poštenega cilja. V Nemčiji so šli komunisti pod weimarsko republiko na primer tako daleč, da so v več slučajih odprto sodelovali z nacisti proti socialistom; v španski civilni vojni pa so zapirali in celo streljali lastne ljudi in druge, revolucionarne antifasiste, ako se jim niso hoteli brezpogojno pokoriti.

O slovenskih in jugoslovanskih komunistih zdaj lahko rečemo to, da so po nacifašistični okupaciji dežele dokaj izbrisali ta madež, ta greh s svojega telesa. Kolikor nam je znano in kar priznava Josip Vidmar v tem svojem govoru, imajo komunisti največje zasluge pri organiziranju osvobodilne fronte in nastopajo povsem demokratično. To je razvidno tudi iz sestava provizorične vlade Jugoslavije in Slovenije, v kateri so zastopane vse antifasistične in antirežimske struje, kakor tudi iz bihaškega programa, ki je povsem demokratičen. Kdor trdi drugače, je bodisi v veliki zmoti ali pa neokrnjen reakcionar. Ampak danes je ta zmotna neopravičljiva, kajti imamo že toliko informacij — ne samo propagande — da lahko objektivno presojamo, kaj se godi v stari domovini. Samo potruditi se je treba in zavreči predsodke, ki slepijo vid in more duha.

Gotovo je tudi to, da bodo komunisti po vojni igrali veliko vlogo v Jugoslaviji in na Balkanu sploh, deloma radi svojih zaslug in vpliva, ki si ga grade v sedanjih borbi, in deloma radi ruskega vpliva na Balkanu in v vsej Evropi, pa naj bo to dobro ali slabo, komu všeč ali ne. Če bodo komunisti definitivno postali demokratični in etični ter se disciplinirano borili za ljudske interese, ne pa da bi bili le veja in orodje ruske zunanje politike v interesu Rusije same, tedaj bo to dobro za Jugoslavijo. In če postanejo demokratični trajno in ne samo začasno, bo na gibanju ostala le komunistična znamka, v bistvu bodo pa, kakršni gospodarski in kulturni program si že osvobodijo. Vsekakor so možnosti tudi za povojno sodelovanje komunistov in socialistov, lahko tudi v skupni stranki. Tudi to bi bilo novo in zelo potrebno poglavje, ne samo v starem kra-

"Smrt ali Rim" je geslo na avtobusu s italijanskimi vojak, ki so se pridružili ameriškim in britanskim četam v operacijah proti nemški sili.

ju, marveč še marsikje drugje.

Se nekaj glede osvobodilne fronte. Vsakdo, ki si želi resnično novo Jugoslavijo, da ne govorimo o novem, federativnem Balkanu, o novi Evropi in novem svetu, bi moral pozdraviti to gibanje, ki je po svojem duhu, borbenosti in programu tako veliko, da tako velikega ljudskega gibanja vsaj Balkan še ni videl in najbrže tudi Evropa ne. Velicina tega gibanja je v dobri meri zajeta v prej omenjenem govoru Josipa Vidmarja. Vsak demokratično usmerjen človek, svobodoljube in pravcoljub bi ga moral pozdraviti, kajti osvobodilna fronta je danes gradi Novo Jugoslavijo — aličeno kot si jo je zamišljalo naše Republičansko združenje v zadnji vojni.

Medtem, ko se korumpirana in čaršijaka zamejna vlada v Londonu ni mogla odločiti, ali naj bo bodoča Jugoslavija federalistična ali centralistična, ni osvobodilni fronti to vprašanje delalo nobene pregledave. Izrekla se je za federativno Jugoslavijo, v kateri bo vsak narod avtonomen, in svojo bihaško vlado sestavila na tem principu. Obenem se je tudi izrekla proti monarhiji, oziroma da se jugoslovanski kralj ne sme toliko časa vrniti, dokler ljudstvo, vsak narod posebej ne odloči, ako hoče monarhijo ali ne. To je zelo važno, kajti vse balkanske monarhije so bile gnezde, v katerih se je kotila reakcija, politični gangeži in čaršijski raketi. Važno je tudi vsled tega, kajti če tam ostanejo monarhije, je vsaka balkanska federacija nemogoča. To gibanje bi moral pozdraviti vsakdo tudi radi tega, ker že danes celi rane med Hrvati in Srbi in seka glave hrvaškemu in velebrskemu šovinističnemu zmaju, ki ni nič drugega kot nacionalni fašizem najslabše vrste.

Yes, osvobodilna fronta v Jugoslaviji je tako velika po borbenosti in narodni volji in demokratičnih ciljih, da bi morala biti sveta stvar vsakemu pravcoljubu. Seveda se dogajajo sem pa tam tudi obžalovanja vredne stvari in lahko, da pade tudi kakšna nedolžna žrtev. Ampak ekscesi se dogajajo v vsaki revoluciji. Toda kdor bi hotel radi tega obsojati osvobodilno fronto, tedaj mora obsoditi vsako po napredku stremeko revolucijo, med temi tudi veliko francosko in ameriško revolucijo, ki sta svetu prinesli novo politično in moralno koncepcijo o človeku in državi. To, kar se godi v Jugoslaviji, ni samo vojna za osvoboditev izpod tujčeve železne pete in za narodno samobitje, marveč se obenem vrši tudi velika socialna revolucija, ki je seveda šele v svojem začetnem štadiju.

Za bodočo Novo Jugoslavijo je dobro, da je tako, kajti brez sedanje socialne revolucije bi se ljudstvo po svoji veliki Golgoti znašlo tam, kjer je bilo pred nacijskim napadom: pod starimi korumpiranimi belgrajskimi čaršijskimi režimi. O tem naj ne bo nihče v zmoti. Prav važno tega je prišlo tudi do trčenja med Mihajlovičevimi četami, ki predstavljajo gnile stare

Program poljske grupe v Rusiji

Ubežna vlada ponovila svojo izjavo

Moskva, 10. jan. — Zveza poljskih rodoljubov je pozvala poljske grupe, naj se zdaj dvignejo proti Nemcem, zaeno pa je objavila program, ki vsebuje pet točk in kateri se med drugim nanaša na sporne poljske vzhodne pokrajine, katere morajo priti pod rusko kontrolo. Za izgubo teh naj bi Poljska raztegnila meje na zapad na račun Nemčije.

Zveza je s tem odgovorila poljski ubežni vladi v Londonu, ki je izjavila, da je njena cena za obnovo diplomatskih odnosov s sovjetsko Rusijo in kooperacijo poljskih podtalnih grup vzpostavitev predvojne poljske meje. Poljska naj bi obdržala zapadno Ukrajino in zapadno Belo Rusijo.

Apel na poljske podtalne grupe in politični program je objavil list Wolna Polska, glasilo Zveze poljskih rodoljubov v Rusiji. Program med drugim določa raztegnitev poljske meje na zapad; odstop zapadne Bele Rusije in Ukrajine Sovjetski uniji; ustanovitev parlamentarnega demokratičnega režima; izločitev vseh reakcionarnih elementov in razdelitev zemljišč med kmete; zedinjenje vseh poljskih grup in izločitev reakcionarnih ubežnih elementov v tujemstvu.

"Čas je prišel za odstranitev poljske ubežne vlade v Londonu," piše Wolna Polska. "Ta mora pasti in s tem odpreti pot novi politični ureditvi, slični oni v Jugoslaviji, kjer je maršal Tito ustanovil nov režim na ozemlju, ki ga kontrolira. Vsi poljski demokratični elementi se morajo strniti v enem političnem centru. Mi hočemo pristno enotnost, kakršna je v Česlovaški, Jugoslaviji in Franciji. Poljska ubežna vlada se je s svojo nesposobnostjo sama obsodila v smrt in sama mora tudi izvršiti obsodbo."

London, 10. jan. — Stanislav Mikolajczyk, predsednik ubežne poljske vlade, je v apelu na poljsko ljudstvo ponovil deklaracijo, da poljske podtalne grupe ne bodo kooperirale z ruskimi armadami, če ne bo sklenjen dogovor glede vzpostavitve poljske suverenitete v osvobodjenih poljskih pokrajinah.

WHERE THE FUEL GOES

AN ARMY TRANSPORT burns 33,000 gallons of fuel oil a day.

Anton Garden.

Ameriški družinski koledar LETNIK 1944

Vsebuje nad trideset povesti, zgodovinskih spisov o naših ljudeh in naselbinah, člankov ter pesmi. Dalje okrog 50 slik, koledarske in razne druge podatke.

240 STRANI TRDA VEZBA CENA \$1.00

Nikjer ne dobite za to vsoto več gradiva, ne tako dobre slovenske knjige, kakor je Ameriški družinski koledar.

Naročila sprejema

PROLETAREC

2301 So. Lawndale Ave.,

Chicago 23, Ill.

Slika kaže prizor na ameriškem transportu v momentu, ko ga je napadla sovražna podmornica.

